

38. Základní vysokofrekvenční a mikrovlnné prvky a obvody, jejich popis pomocí rozptylových prvků

pouze první část otázky, druhá týkající se smithova diagramu a impedačního přizpůsobování je uvedena v jiném dokumentu

1 Rozptylové parametry

Jediné dvě veličiny, které jsme schopni v mikrovlnném obvodu určit jsou výkon a frekvence. V mikrovlnné technice proto používáme pro popis prvků takzvané s-parametry (Scattering Parameters), které popisují tok výkonu mezi jednotlivými branami mnohobranu. Přesto ale samotné s-parametry vyjadřují poměry *napěťových* vln do bran vstupujících k napěťovým vlnám z bran vystupujících. Tyto vlny ale mají vždy relaci k výkonům na odpovídající bráně. Relaci mezi vstupními a výstupními veličinami pomocí s-parametrů vyjadřujeme buďto pomocí soustavy rovnic

$$\begin{aligned} U_1^- &= S_{11}U_1^+ + S_{12}U_2^+ + \dots + S_{1N}U_N^+ \\ U_2^- &= S_{21}U_1^+ + S_{22}U_2^+ + \dots + S_{2N}U_N^+ \\ &\vdots \\ U_N^- &= S_{N1}U_1^+ + S_{N2}U_2^+ + \dots + S_{NN}U_N^+ \end{aligned}$$

nebo pomocí rozptylové matice

$$\begin{bmatrix} U_1^- \\ U_2^- \\ \vdots \\ U_N^- \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} S_{11} & S_{12} & \dots & S_{1N} \\ S_{21} & S_{22} & \dots & S_{2N} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ S_{N1} & S_{N2} & \dots & S_{NN} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} U_1^+ \\ U_2^+ \\ \vdots \\ U_N^+ \end{bmatrix} \quad (1)$$

Jednotlivé prvky rozptylové matice (s-parametry) lze vyjádřit výrazem

$$S_{ij} = \frac{U_i^-}{U_j^+} \quad \text{přičemž všechna ostatní } U^+ \text{ jsou nulová} \quad (2)$$

S_{ij} tedy vyjadřuje přenos z brány j do brány i , prvky na hlavní diagonále jsou činiteli odrazu pro danou bránu.

Rozptylovou matici [S] můžeme v některých případech určit také přepočtem z matice impedační [Z] (resp. admitanční [Y]), postup uveden v [1].

1.1 Normované s-parametry

V případě, že vlnové impedance jednotlivých bran nejsou stejné používáme *normované rozptylové parametry*.

$$a_n = \frac{U_n^+}{\sqrt{Z_{0n}}} \quad b_n = \frac{U_n^-}{\sqrt{Z_{0n}}} \quad (3)$$

kde a_n je vstupní a b_n výstupní normovaná amplituda napěťové vlny na n -té bráně. Vstupující a vystupující výkon jsou tedy dány vztahem

$$P_n^+ = \frac{1}{2}|a_n|^2 \quad P_n^- = \frac{1}{2}|b_n|^2 \quad (4)$$

Pro počítání s obecnými N -brany se používá *normovaná rozptylová matice* $[s]$.

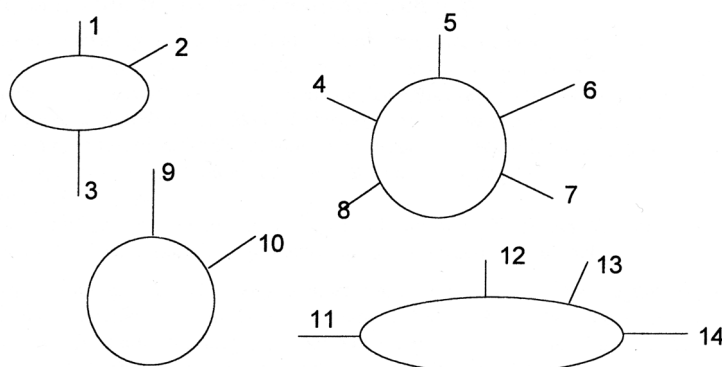
$$[b] = [s][a] \quad (5)$$

kde $[a]$ a $[b]$ jsou sloupcové vektory normovaných vstupních a výstupních amplitud. Jednotlivé prvky této matice lze vyjádřit jako

$$s_{ij} = \frac{b_i}{a_j} \quad \text{přičemž všechna ostatní } a \text{ jsou nulová.} \quad (6)$$

1.2 Slučování mikrovlnných N -branů

S -parametry lze popsat mikrovlnný obvod i v případě kdy vznikne propojením několika dílčích obvodů. Postup je takový, že očíslováme všechny brány postupně. Předpokládáme, že známe nor-

Obrázek 1: Výchozí stav při propojování čtyř mikrovlnných N -branů

mované rozptylové matice dílčích obvodů. Pokud nepropojíme žádné brány tak celková rozptylová matice vypadá takto

$$[s] = \begin{bmatrix} [s_1] & [0] & [0] & [0] \\ [0] & [s_2] & [0] & [0] \\ [0] & [0] & [s_3] & [0] \\ [0] & [0] & [0] & [s_4] \end{bmatrix} \quad (7)$$

Spojením libovolných dvou bran k a l se tyto eliminují a řád nové rozptylové matice se sníží o dvě – eliminují se k -tý a l -tý sloupec i řádek. Přepočítání hodnot prvků původní matice $[s]$ na novou se řídí dosti složitým vztahem, který neuvádím, je uveden v [1] na straně 68.

2 Mikrovlnné prvky

2.1 Pasivní

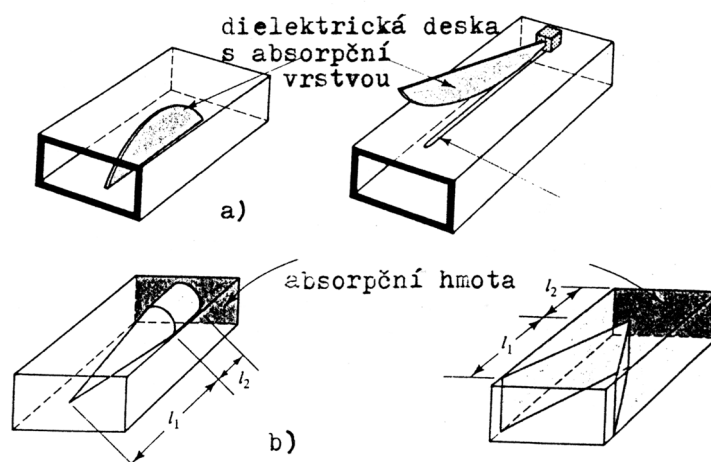
2.1.1 Zeslabovače výkonu

Úkolem zeslabovačů (atenuátorů) je utlumit dopadající výkon v extrémním případě ho zcela eliminovat (bezodrazová koncovka). Jejich geometrické uspořádání je znázorněno na obrázku 2.

Atenuátor je dvoubran jehož rozptylová matice je

$$[s] = \begin{bmatrix} 0 & s_{12} \\ s_{21} & 0 \end{bmatrix} \quad (8)$$

Parametry $s_{11} = s_{22} = 0$, protože ideální atenuátor je z obou stran impedančně přizpůsoben. Dále je reciprokový takže $s_{12} = s_{21} = 10^{-L/2}$, L je útlum atenuátoru v dB.

Obrázek 2: Mikrovlnný atenuátor (a) a bezodrazová zátěž (b)

Bezodrazová zátěž (koncovka) je speciální případ, jde totiž o jednobran. Její rozptylová matice je prvního řádu.

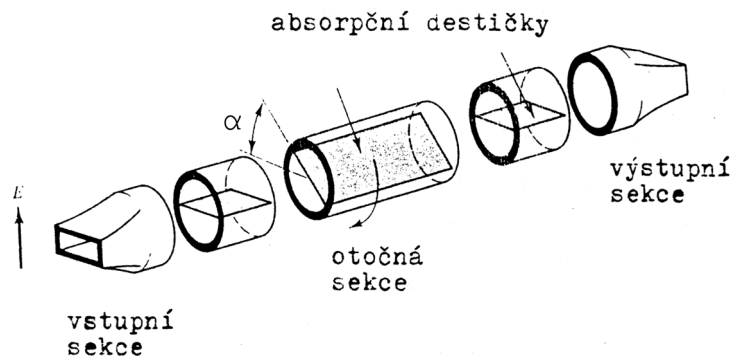
$$[s] = [s_{11}] = [\rho_z] \quad (9)$$

Atenuátory používámě většinou pro nastavení úrovně výkonu na vedení nebo na měření mikrovlnných veličin. mají hodnotu útlumu buď pevnou, nebo nastavitelnou, nejčastěji v rozsahu 0 – 40 dB.

Fungují na dvou principech. Buď výkon absorbují, nebo jej odrazí do úseku vlnovodu s vyšším mezním kmitočtem než je ta jeho (reaktanční atenuátory).

Absorbční atenuátory Útlum vzniká v tenké odporové vrstvě nanesené na skleněné (dielektrické) destičce, jejíž konce jsou zaobleny nebo zkoseny kvůli impedančnímu přizpůsobení. Destička je umístěna rovnoběžně s vektorem $\mathbf{E}$ a to v místě kde má největší amplitudu. Útlum se mění různou hloubkou zasunutí destičky do vlnovodu. Tato konstrukce je jednoduchá a nachází v mikrovlnné technice široké uplatnění, není ale vhodná na přesná měření kvůli frekvenční závislosti útlumu na frekvenci.

Tyto problémy odstraňuje *rotační atenuátor* jeho schéma je na obrázku 3. Rotační atenuátor začíná

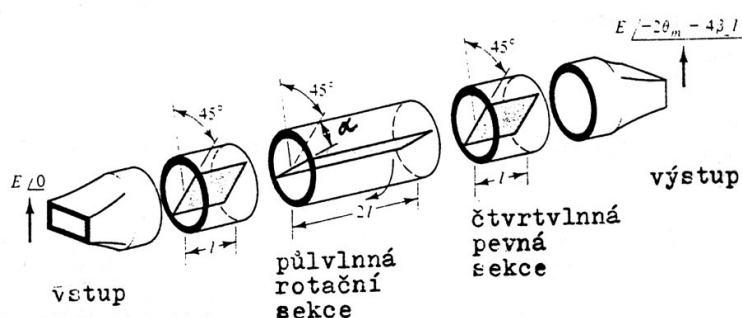
Obrázek 3: Rotační atenuátor

a končí přechodem mezi obdélníkovým a kruhovým vlnovodem který převádí dominantní vid TE_{10} z obdélníkového vlnovodu na TE_{11} v kruhovém. Dvě krajní kruhové sekce zajišťují impedanční přizpůsobení, útlum se nastavuje otáčením prostředního dílu.

2.1.2 Posouvače fáze

S dielektrickou deskou Konstrukce stejná jako atenuátor s destičkou, jen je destička mnohem tlustší s není pokrytá odporovou vrstvou. Posunutí fáze nastane kvůli zpomalení postupu vlny dielektrikem.

Rotační Konstrukce podobná rotačnímu atenuátoru viz 4. Celý posouvač je dlouhý $4l$ což odpovídá jedné vlnové délce. Otáčíme zase prostředním dílem o úhel α a fázové zpoždění se zvyšuje o hodnotu 2α . Při nulovém úhlu má hodnotu λ_v/β .

Obrázek 4: Rotační posouvač fáze

Se změnou rozměru a Tento posouvač je kus vlnovodu, který je možné mechanicky deformovat tak, že se mění jeho širší rozměr „a“ a tím i λ_v což má za následek změnu fáze výstupní vlny.

2.1.3 Izolátor a cirkulátor

Tyto dva neregiproké prvky jsou hezky popsány na webu katedry pole na adresách

http://www.rfprop.com/For_students/mit/FRVS_03_soubory/cirk.htm

http://www.rfprop.com/For_students/mit/FRVS_03_soubory/is.htm

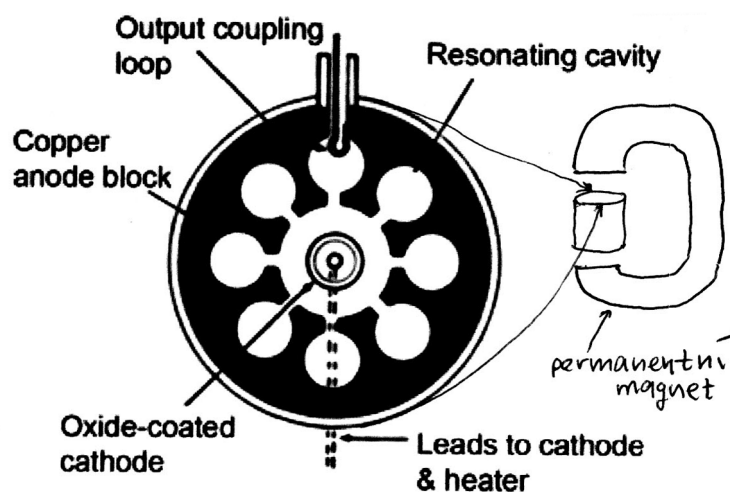
2.2 Aktivní

2.2.1 Magnetron

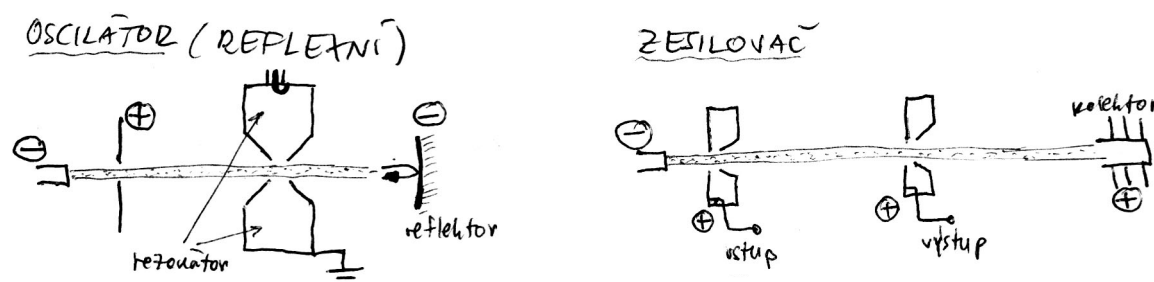
Magnetron je vysokovýkonový MV generátor. Kvůli nestabilitě jeho frekvence se používá hlavně k MV ohřevu, je například v každé mikrovlnné troubě. Na katodě je vysoké záporné napětí a vysoká teplota - i emituje elektrony, kter působením magnetického pole rotují kolem jádra. Kvůli rezonančním dutinám se elektrony zhlukují a vytvářejí vysokofrekvenční vlnění, které se přenáší ven vazební smyčkou.

2.2.2 Klystron

Klystron se používá ve dvou funkcích, buď jako oscilátor nebo jako zesilovač. Oba jsou nakresleny na obrázku 6.

Obrázek 5: Magnetron

Obrázek 6: Dva typy klystronů

Oscilátor Elektronový paprsek zaostřený průletem kladně nabitým otvorem prochází rezonátorem a za ním se odráží od záporně nabitého reflektoru zpět do rezonátoru - ζ kladná zpětná vazba. Frekvence se dá přeladit změnou rozměru rezonátoru.

Zesilovač Vstupním buzním rezonátorem svazek zpomalován a zrychlován, v místě druhého rezonátoru shluky elektronů budí silnější signál.

2.2.3 MV dioda

Využívá se záporného diferenciálního odporu diod. Více viz varaktor, lavinová, Gunnova, tunelová dioda.

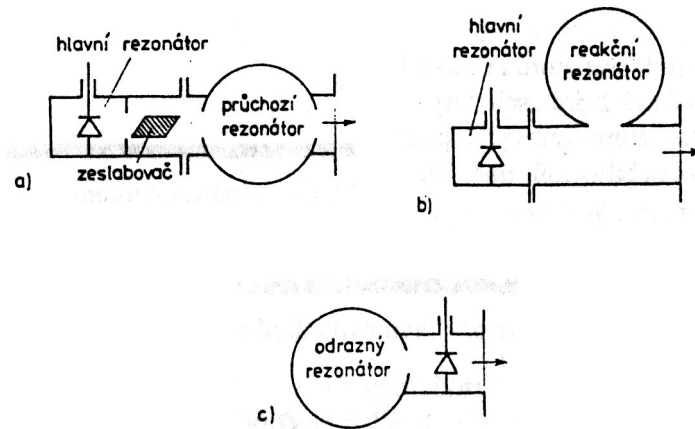
2.2.4 MV tranzistory

Pro mikrovlnné použití se používají tyto typy tranzistorů:

JFET nízký šum, velký vstupní odpor, použití do 100 GHz

HEMT High Electron Mobility Transistor, nízký šum, velké výkonové zesílení, do 100 GHz dále se používají tranzistory MOSFET a MESFET

2.2.5 Oscilátor s mikrovlnnou diodou

Obrázek 7: Oscilátory s MV diodou

Literatura

- [1] *Prof. Ing. Jan Vrba, CSc.: Úvod do mikrovlnné techniky*
Vydavatelství ČVUT, Praha 2000